

TRAKTAAT PAAVSTI VÕIMUST JA PRIMAADIST,

koostatud Schmalkaldenisse kogunenud teoloogide poolt

1537. aastal.

PAAVSTI VÕIMUST JA PRIMAADIST,

Rooma piiskop omistab endale au, et ta on jumaliku õigusega ülem kõigist piiskoppidest ja pastoritest. Sellele lisab ta veel, et tal on jumaliku õigusega mõlemad mõõgad, s.t. voli kuningaid ametisse seada ja tagandada. Ja kolmandaks ütleb ta, et selle uskumine on õndsuseks vajalik. Ja neil põhjustel nimetabki Rooma piiskop end Kristuse asemikuks maa peal. Me arvame ja tunnistame need kolm punkti vääraks, jumalatuks, türanlikuks ja kiriku jaoks kahjulikuks. Aga et meie väide oleks mõistetavam, määrame kõigepealt kindlaks, mida jumaliku õigusega kõigist piiskoppidest ülemaks olemise all silmas peetakse. Selle all mõeldakse seda, et paavst on ülemaailmne ja, nagu öeldakse, oikumeeniline piiskop, s.t., et temalt peavad kõik piiskopid ja pastorid üle kogu maailma ametisse seadmist ja kinnitust paluma ja et temal on õigus kõiki piiskoppe valida, ametisse seada, kinnitada ja tagandada. Lisaks sellele omistab ta endale õiguse kiriklike talituste, sakramentide muutmise ja õpetuse osas seadusi luua ning tahab, et tema artikleid, määrusi ja seadusi peetaks usuartikliteks või Jumala käskudeks, mis on südametunnistusele kohustuslikud, sest ta on selle võimu endale võtnud jumaliku õigusega; ta tahab koguni, et neid eelistataks Jumala käskudele. Ja sellest veel kohutavam on, et ta lisab, et selle kõige uskumine on õndsuseks vajalik.

I. Seepärast näitame esmalt evangeeliumi abil, et Rooma piiskop ei ole jumaliku õigusega teistest piiskoppidest või pastoritest ülem. Luuka 22. peatükis keelab Kristus sõnaselgelt ära ülevõimu taotlemise apostlite keskel. Sest just see küsimus oli neil arutluse all, kui Kristus kõneles neile oma kannatustest, ja nimelt, et

kes neist on suurim ja kellest saab nii öelda eemalviibiva Kristuse asemik. Kristus taunib apostlite sellist ekslikku arusaama ja õpetab, et nende keskel ei tohi olla mingit ülevõimu taotlemist või üleolekut, vaid et apostlid läkitatakse võrdsetena ühiselt evangeeliumi kuulutama. Sellepärast ta ütlebki: “Rahvaste kuningad härratsevad nende kallal. Nõnda ei saa olla teie keskel, vaid suurem teie seas olgu nagu noorim, ja juht nagu see, kes teenib.” [Lk 22:25j] Vastandamine viitab sellele, et ülevõimu taotlemine mõistetakse hukka. Sama õpetab ka see võrdpilt, kus Kristus paneb sellesama väitluse puhul võimutsemise üle nende keskele seisma ühe lapse, andes sellega mõista, et sõnakuulutajate keskel ei tohi olla ülemaid, sarnaselt sellele, nagu ka laps ei võta endale mingit võimu ega soovigi seda [Mt 18,1-5].

II. Johannese 20. peatükis läkitab Kristus kõiki jüngreid ühtemoodi, neil vahet tegemata, öeldes: “Otsekui Isa on läkitanud minu, nõnda saadan ka mina teid.” [Jh 20:21]. Ta ütleb, et ta läkitab kõiki neid nõnda, nagu teda ennast on läkitatud; sellepärast ta ei annagi kellelegi neist eesõigust või võimu teiste üle.

III. Kirjas galaatlastele 2. kinnitab Paulus selge sõnaga, et ta ei ole Peetruse poolt ametisse seatud või kinnitatud ja et ta ei pea Peetrust kellekski, kellelt tuleks kinnitust paluda. Ja iseäranis rõhutab ta seda, et tema kutsumine ei lähtu Peetruse autoriteedist. Ta oleks pidanud Peetrust ülemaks pidama ainult siis, kui Peetrus oleks olnud jumaliku õigusega teistest ülem. Seepärast ütleb Paulus, et ta on pidevalt õpetanud evangeeliumi Peetrusega nõu pidamata. Samuti: “Tunnustatud mehed aga – ükskõik, missugused nad toona olid, Jumal ei pea ju ühest inimesest rohkem lugu kui teisest – jah, tunnustatud mehed ei ole andnud mulle lisaks kohustusi.” [Gl 2:6] Niisiis, kui Paulus tunnistab selgelt, et tal ei olnud isegi kavatsust Peetruselt kinnitust otsida, olgugi et ta tuli tema juurde, siis õpetab ta sellega, et kuulutusameti autoriteet

lähtub Jumala Sõnast, ja et Peetrus ei olnud teistest apostlitest ülem ning et ametisse seadmine ja kinnitamine ei pea toimuma ainult Peetruse isiku läbi.

IV. 1. kirjas korintlastele 3 seab Paulus kõik sõnakuulutajad võrdsele tasemele ja õpetab, et kirik on sõnakuulutajatest ülem. Sellepärast ei antagi Peetrusele ülevõimu ega valitsust kiriku või teiste sõnakuulutajate üle. Paulus ütleb: “Olgu Paulus, olgu Apollos, olgu Keefas, – kõik on teie päralt [1Kr 3:22]”, s.t., et ei Peetrus ega ka teised ei võtaks endale valitsust või ülevõimu kiriku üle, et nad ei koormaks kirikut oma korraldustega, et mitte kellegi autoriteet ei oleks ülem sõna autoriteedist, ja et Keefa autoriteeti ei seataks vastu teiste apostlite autoriteedile, nagu tol ajal väideti: Keefas, kes on ülemapostel, peab sellistest kommetest kinni, järelikult peavad ka Paulus ja teised neist kinni pidama. Paulus lükkab sellise Peetruse autoriteedi põhjenduse tagasi ja keeldub tema autoriteeti teistele või kirikule eelistamast. 1. Pt 5 [3]: “Mitte nagu isandad liisuosade anastajad”.

Kirikuloost.

V. Nikaia kirikukogu otsustas, et Aleksandria piiskop juhib Hommikumaa kirikuid ja Rooma piiskop juhib Rooma lähedasi kirikuid, s.t. neid kirikuid, mis asuvad Õhtumaal Rooma provintssides. Sellega kasvas Rooma piiskopi autoriteet esmalt inimliku õigusega, s.t. kirikukogu otsusega. Kui nüüd Rooma piiskopil oleks jumaliku õigusega olnud ülevõim, siis ei oleks kirikukogu tohtinud tema õigusi vähendada ja neid Aleksandria piiskopile üle kanda. Sellisel juhul oleksid hoopis kõik Hommikumaa piiskopid pidanud pidevalt Rooma piiskopilt ametisse seadmist ja kinnitamist paluma.

VI. Samuti määras Nikaia kirikukogu, et piiskopid tuleb valida kirikute enda poolt mõne teise naabruskonna piiskopi või piiskoppide juuresolekul. Ja seda korraldust täideti ka Õhtumaal ja Ladina kirikutes, nagu kinnitavad Cyprianus ja Augustinus. Sest Cyprianus ütleb 4. kirjas Corneliusele: “Sellepärast tuleb säilitada ja kinni pidada jumalikust tavast ja apostlite korraldusest, mida meie juures ja peaaegu kõigis provintsidest ka täidetakse, et korrakohaseks ametisse seadmiseks peaksid selle koguduse juurde, kellele karjast ametisse seatakse, kokku tulema selle provintsi mõned kõige lähemal elavad piiskopid ja et piiskop valitaks koguduse juuresolekul, kes tunneb iga inimese elu kõige paremini, ja nagu me näeme, tehti seda nii ka teie juures meie kolleegi Sabinuse ametisse seadmisel, et talle anti kogu vennaskonna heakskiidul ja kokkukogunenud piiskoppide otsusel üle piiskopiamet ja pandi käed ta peale.” Cyprianus nimetab seda kommet jumalikuks tavaks ja apostlite korralduseks ning kinnitab, et sellest peeti kinni pea kõigis provintsidest. Järelikult, kuna suures osas maailmast, nii Kreeka ja kui Ladina kirikutes, ei palutud Rooma piiskopilt ei ametisse seadmist ega ka kinnitamist, siis on ilmselge, et kirikud ei omistanud sel ajal Rooma piiskopile mingit ülevõimu ja valitsust.

VII. Selline ülevõim on võimatu. Sest võimatu on ühel piiskopil olla kogu maailma kirikute ülevaataja või et kirikud, mis asuvad kõige kaugemates maades, saaksid sellelt ühelt ametisse seadmist paluda. Kõigile on ju teada, et Kristuse kuningriik on hajutatud üle terve maailma ja et tänapäeval on Hommikumaal palju kirikuid, mis ei palu Rooma piiskopilt ametisse seadmist või kinnitamist. Seepärast, kuna selline ülevõim on võimatu ja see pole kunagi teostunud ning suurem osa kirikuid maa peal ei tunnista seda, siis on piisavalt selge, et seda ei ole kehtestatud.

VIII. Varasemal ajal on välja kuulutatud ja peetud palju kirikukogusid, mille eesistujaks pole olnud Rooma piiskop, nagu näiteks Nikaia kirikukogu ja mitmed

teised. Ka see tõendab veel kord, et kirik ei tunnistanud sel ajal Rooma piiskopi primaati või ülevõimu.

IX. Hieronymus ütleb: “Kui küsida autoriteedi järele, siis maailm on suurem kui linn. Kus iganes ka piiskop olla, kas Roomas, Eugubiumis, Konstantinoopolis, Regiumis või Aleksandrias – kõigi nende tähtsus ja preestriamet on sama. Rikkuse võim ja vaesuse alandlikkus teeb neist kas kõrgemal või alamal seisja.”

X. Gregorius ei luba end Aleksandria patriarhile kirjutades ülemaailmseks piiskopiks nimetada. Ja registis ütleb ta, et Chalkedoni kirikukogul pakuti Rooma piiskopile küll primaati, kuid ta ei võtnud seda vastu.

XI. Lõpetuseks, kuidas on paavstil võimalik jumaliku õigusega kogu kiriku üle valitseda, kui kirikul on valiku õigus ja aegamööda on kombeks saanud, et Rooma piiskopid kinnitatakse ametisse keisrite poolt?

Ja veel, kui Rooma ja Konstantinoopoli piiskopi vahel toimusid kunagi vaidlused primaadi üle, siis kinnitas keiser Phokas viimaks primaadi Rooma piiskopile. Aga kui vanaaja kirik oleks tunnustanud Rooma piiskopi primaati, siis poleks selline vaidlus üldse puhkenudki ega oleks vaja olnud keisri määrust.

Meile tuuakse vastuväiteks mõned kirjakohtad, nagu: “Sina oled Peetrus ja sellele kaljule ma võtan ehitada omakiriku, ja põrgu väravad ei saa sellest jagu.” [Mt 16:18] Ja: “Ma annan sulle taevariigi võtmed.” [Mt 16:19] Või: “Ole mu lammaste karjane!” [Jh 21:17] ja veel mõned teised. Kuna aga meie autorite raamatutes on kogu seda tüliküsimust asjakohaselt ja põhjalikult käsitletud ja meil pole võimalik kõike seda siinkohal ükshaaval üles lugeda, siis viitame neile kirjutistele, mida me tahame korrata. Ent me võtame nende tõlgenduse lühidalt kokku. Kõigi nende kirjakohtade puhul jääb Peetrus ikkagi kogu apostlite ringi tähistavaks ühiseks esindajaks, nagu ilmneb ka tekstist. Sest Kristus ei küsinud ju ainult Peetruselt: “Aga teie, kelle teie

ütlete minu olevat?” [Mt 16:15] Ja mis siin on öeldud ainsuse vormis: “Ma annan sulle taevariigi võtmed” ja “mis sa iganes kinni seod” [Mt 16:19], seda öeldakse mujal mitmuse vormis: “mille te iganes kinni seote” jne. [Mt 18:18] Ja Johannese evangeeliumis: “Kellele te iganes patud andeks annate” jne. [Jh 20:23] Need sõnad kinnitavad, et võtmed on antud ühte viisi kõigile apostlitele ja et kõik apostlid on läkitatud ühte viisi. Sellepärast tuleb ilmtingimata tunnistada, et võtmed ei kuulu mitte ainult ühele kindlale esindajale, vaid kirikule, nagu arvukad väga selged ja kindlad tunnistused näitavad. Nimelt lisab Kristus, Matteuse 18., võtmetest rääkides: “Sest kus kaks või kolm on minu nimel koos” jne. [Mt 18:20] Järelikult andis ta võtmed esmajoones ja vahetult kirikule, nii nagu kirikul on samal põhjusel ka esmajoones kutsumise õigus. Niisiis tuleb neis kirjakohtades Peetrust pidada kogu apostlite ringi esindajaks. Seetõttu ei omistatagi seal Peetrusele mingeid eesõigusi, ülevõimu või valitsemist.

See aga, et on öeldud: “Sellele kaljule ma võtan ehitada oma kiriku” [Mt 16:18], ei tähenda kindlasti seda, et kogudus oleks ehitatud inimese autoriteedile, vaid ikkagi selle avaliku tunnistuse ametile, mille Peetrus rajas, kuulutades Jeesuse Kristuseks, Jumala pojaks. Sellepärast kõnetatakse teda kui selle ameti pidajat: “sellele kaljule”, s.t. sellele ametile. Lisaks sellele ei ole Uue Testamendi amet seotud teatud paikade ja isikutega nagu leviitlik teenistus, vaid on hajutatud kõikjale üle maailma ning on leitav sealt, kus Jumal jagab oma ande apostlitele, prohvetitele, pastoratele ja õpetajatele. Samuti ei oma see amet väärtust mitte mõne isiku autoriteedi pärast, vaid Kristuse kuulutatud sõna pärast. Enamik kirikuisasid, nagu Origenes, Ambrosius, Cyprianus, Hilarius ja Beda, ei tõlgenda seda kirjakohta Peetruse isiku või ülevõimu kohta käivald. Chrysostomus ütleb: “Ta ütleb “sellele kaljule”, mitte “Peetrusele”. Sest ta ei ehitanud oma kirikut mitte ühele inimesele, vaid Peetruse

usule. Kuid mis usk see selline oli? “Sina oled Kristus, elava Jumala Poeg.” „Hilarius: “Isa ilmutas Peetrusele sõnad: “Sina oled elava Jumala Poeg.” Nii et kiriku ehitamine toimub selle tunnistuse kaljule. See usk on koguduse alustugi.”

Ja ka sellest, et öeldakse: “Ole mu tallekeste karjane!” või: “Kas sa armastad mind rohkem kui need?” [Jh 21:15], ei järeldu, et Peetrusele oleks antud teatud ülevõim. Kästakse nimelt karjatada, s.t. sõna õpetada või sõna läbi kogudust juhtida – ja see oli Peetrusel ühine ülejäänud apostlitega.

Veel selgem on aga teine punkt, et Kristus andis oma apostlitele ainult vaimuliku võimu, s.t. käsu evangeeliumi õpetada, pattude andeksandmist kuulutada, sakramente jagada ja jumalatuud füüsilist jõudu kasutamata kirikuosadusest välja heita, kuid ta ei andnud neile mõõga võimu või õigust rajada, vallutada või ühendada maiseid kuningriike. Sest Kristus ütleb: “Minge siis, neid õpetades pidama kõike, mida mina teid olen käskinud.” [Mt 28:19j] Ja: “Otsekui Isa on läkitanud minu, nõnda saadan ka mina teid.” [Jh 20:21] Kuid selge on, et Kristust ei läkitatud mitte mõõka kandma või maist kuningriiki valitsema, nagu ta ka ise ütleb: “Minu kuningriik ei ole siit.” [Jh 18:36] Ja Paulus ütleb: “Asi pole nii, et me tahame olla isandad teie usu üle.” [2Kr 1:24] Samuti: “Meie võitluse relvad ei ole ju lihalikud” jne. [2Kr 10:4] See aga, et Kristusele pandi tema kannatuse ajal pähe kibuvitsapärg ja et teda veeti pilkamiste saatel purpurmantlis, näitab, et vaimulikku valitsust ära põlates, s.o. evangeeliumi tagaplaanile tõrjudes rajatakse kirikliku võimu ettekäändel uus maine kuningriik. Sellepärast on Bonifatius VIII konstitutsioon ja peatüki “*Omnes*” 22. alajaotus ning teised nendesarnased seisukohavõttud väärad ja jumalakartmatud, sest nad väidavad, et paavst on jumaliku õigusega valitseja maa kuningriikide üle. Ja sellise arusaama pärast on kirikut haaranud kohutav pimedus, millest on ühtlasi alguse saanud suured rahutused Euroopas. Sest evangeeliumi kuulutusametile ei ole pööratud mingit

tähelepanu, hävitatud on usu ja vaimuliku kuningriigi tundmine, kristlikku õigust peetakse väliseks asjadekorralduseks, mille on kehtestanud paavst ja selle peale on paavstid hakanud endale vägivaldselt valitsusalasid haarama, nad on võtnud üle kuningriike ja on vaevanud peaaegu kõigi Euroopa rahvaste kuningaid ebaõiglaste ekskommunikatsioonide ja sõdadega, iseäranis Saksa keisreid, kord vallutades Itaalia linnu, kord sundides Saksa piiskoppe oma alluvusse ja võttes keisritelt ära piiskopkondade jagamise õigust. See on isegi *Corpus iuris canonici Clementinae*'s kirjas: “Kui valitsusala on valitsejata, siis on selle seaduslik pärija paavst.” Seega ei ole paavst Kristuse käsu vastaselt endale mitte ainult valitsusvõimu haaranud, vaid on ka end türanlikult kõigist kuningatest ülemaks seadnud. Ja sellises olukorras ei tule mitte niivõrd [paavsti] teguviisi ennast hukka mõista, kuivõrd jälestada seda, et ta on ettekäändeks toonud Kristuse autoriteedi, et ta on kandnud võtmete meelevalla üle maisele valitsusele, et ta on õndsuse sidunud jumalatu ja lubamatu arusaamaga, väites, et inimeste õndsuse eelduseks on usk sellesse, et paavstil on selline valitsusvõim jumaliku õigusega. Seesugust ekslikku arusaama ei saa mitte kuidagi maha vaikida, sest see jätab varju usu ja Kristuse kuningriigi. Lõpptulemus osutab ju sellele, et see on olnud kirikule kohutavaks nuhtluseks.

Kolmandaks tuleb lisada järgmist: kui Rooma piiskopil ka oleks jumaliku õigusega primaat ja ülevõim, siis ikkagi ei peaks olema kuulekas neile piiskoppidele, kes toetavad jumalatu usutalitust, ebajumalateenistust ja evangeeliumiga vastuolus olevat õpetust. Sellised piiskopid ja selline valitsus tuleks lausa ära needa. Paulus õpetab seda selge sõnaga: “Aga kui ingel taevast kuulutaks mingit evangeeliumi selle asemel, mida meie oleme teile kuulutanud – see olgu ära neetud!” [Gl 1:8] Ja Apostlite tegudes: “Jumala sõna tuleb enam kuulata kui inimese sõna.” [Ap 5:29] Seda õpetavad ka kiriku kaanonid, ja nimelt, et hereetilisele paavstile ei pea

kuuletuma. Leviitlik ülempreester oli jumaliku õigusega ülim preester, kuid sellele vaatamata ei olnud kohustust jumalakartmatutele ülempreestritele kuuletuda, nii näiteks olid Jeremija ja teised prohvetid ülempreestritega vastuolus. Apostlid olid vastuolus Kaifasega ja ei olnud kohtustatud talle kuuletuma. Aga teada on, et Rooma ülempreestrid koos oma pooldajaskonnaga toetavad jumalatut õpetust ja jumalatuud usutalitust. Ja kõik Antikristuse tundemärgid langevad paavsti ja tema pooldajaskonna riigiga ilmselgelt kokku. Nimelt kutsub Paulus, kirjeldades kirjas tessalooniklastele Antikristust, teda selleks, “kes paneb vastu ja tõstab end üle kõige, mida nimetatakse jumalaks või jumalateenistuseks, nii et ta istub Jumala templisse, lastes end paista Jumalana” [2Ts 2:4]. Niisiis räägib ta kellestki, kes valitseb kiriku üle, mitte rahvaste kuningatest, ja nimetab teda Kristusele vastupanijaks, sest ta on välja mõelnud õpetuse, mis on vastuolus evangeeliumiga, ja on võtnud endale jumaliku autoriteedi. Esiteks on teada, et paavst valitseb kiriku üle ja et ta on selle riigi kiriklikku autoriteeti ja ametit ettekäändeks tuues enda jaoks üles ehitanud. Nimelt toob ta ettekäändeks järgmised sõnad: “Ma annan sulle taevariigi võtmed.”[Mt 16:19] Lisaks sellele on paavsti õpetus mitmes mõttes vastuolus evangeeliumiga ning ta omistab endale jumaliku autoriteedi kolmel viisil: Esiteks, kuna ta võtab endale õiguse muuta Kristuse õpetust ja Jumala poolt sisseseatud jumalateenistusi ning tahab, et tema õpetusest ja jumalateenistustest peetaks kinni kui jumalikest. Teiseks, kuna ta võtab endale meelevalda siduda ja lahti päästa mitte ainult selles elus, vaid võtab endale õiguse ka pärast seda elu hingede üle otsustada. Ja kolmandaks, kuna paavst ei taha, et kirik või keegi teine tema üle kohut mõistaks, ning seab oma autoriteedi kirikukogude ja kogu kiriku otsustest ülemaks. See aga, kui ei taheta kiriku või kellegi teise poolset kohtumõistmist, tähendab endast Jumala tegemist. Ja lõpuks kaitseb ta sedavõrd

kohutavaid eksiarvamusi ja pühaduseteotust ülimalt julmusega ning laseb sellega mittenõustujad hukata.

Et asjalood on sellised, siis peaksid kõik kristlased igati hoiduma saamast osaliseks paavsti jumalatus õpetuses, jumalateotustes ja ebaõiglases karmuses. Ja sellepärast peaksid nad paavsti koos tema pooldajaskonnaga otsekui Antikristuse riigi hülgama ja ära needma, nagu Kristus on käskinud: “Hoiduge valeprohvetite eest.” [Mt 7:15] Ka Paulus on käskinud eksiõpetajatest ära pöörduda ja nad hukka mõista. Ja 2. kirjas korintlastele 6. peatükis ütleb ta: “Ärge hakake vedama võõras ikkes koos uskmatutega! Mis ühist on õigusel ja ülekohtul või mis osadust valgusel pimedusega?” [2Kr 6:14]

Raske on olla eriarvamusel nii suure hulga rahvaste üksmeelse otsusega ja kanda skismaatikute nimetust, kuid jumalik autoriteet nõuab kõigilt, et nad ei oleks jumalakartmatuse ja ebaõiglase julmuse kaasosalised ning kaitsjad. Seepärast on meie südametunnistus leidnud piisava vabanduse. Ka Pühakiri hüüab täiel häälel, et sellised eksiarvamusel on kurjade vaimude ja Antikristuse õpetus. Avalik ebajumalateenistus ilmneb missa labastamises, mida lisaks muudele puudustele kasutatakse häbematult kõige kõlvatumal tulusaamise eesmärgil. Meeleparandusõpetus on paavsti ja tema pooldajate poolt täielikult ära rikutud. Nad õpetavad nimelt, et patud antakse andeks meie enda tegude väärkuse pärast. Lisaks sellele lasevad nad inimesel kahtlusse langeda, kas andeksandmine üldse toimub. Mitte kusagil ei õpeta nad, et patud antakse Kristuse pärast andeks armust ja et selles usus me saamegi oma patud andeks. Sel kombel jätavad nad varju Kristuse auhiilguse ja röövivad südametunnistustelt kindla lohutuse ning tühistavad tõelised jumalateenistused, s.t usu harjutused, mis võitlevad meelega.

Nad on varju jätnud õpetuse patust ja on välja mõelnud eksimuste üleslugemise kombe, mis põhjustab arvukaid eksiarvamusi ja meeleheidet. Sellele lisaks on nad välja mõelnud hüvitused, millega nad samuti varjutavad Kristuse heategusid. Neist on alguse saanud indulgentsid, mis on lauspettus, välja mõeldud tulusaamise eesmärgil. Ja milliseid väärkombeid ja kohutavat ebajumalateenistust on põhjustanud veel pühakute poole palvetamine! Missugused kõlvatud teod on alguse saanud tsölibaadi tavast! Millisesse pimedusse on evangeeliumi matnud õpetus kloostritöötuste kohta, millest nad kujutavad, et need on õiguseks Jumala ees ja teenivad ära pattude andeksandmise! Sellepärast on nad Kristuse heateod üle kandnud inimlikele kombetalitustele ja on hävitanud õpetuse usust täielikult. Nad on pidanud kõige tühisemaid kombetalitusi jumalateenistuseks ja täiuslikkuseks ning on eelistanud neid tegudele, mida Jumal meilt vastavalt kutsumisele nõuab ja määrab. Ja selliseid väärusi ei tohi pidada kergekaaluliseks. Kahjustavad need ju Kristuse auhiilgust ja saadavad hinge hukatusse, ja nendega ei saa nõustuda. Pealegi lisanduvad neile väärustele kaks ülisuurt pattu. Esiteks, et paavst kaitseb neid väärusi ülekohtuse julmuse ja surmanuhtlusega. Ja teiseks, et ta võtab kirikult kohtumõistmise õiguse ja ei luba kiriklike tülide üle korrakohaselt otsuseid langetada, ta väidab koguni, et on kirikukogudest ülem ja võib kirikukogude otsuseid kehtetuks kuulutada, nagu kiriku kaanonid kohati häbematult väidavad. Ent ülempreestrid on veel palju häbematumaid asju korda saatnud, nagu näidetest ilmneb. Kaaanon ütleb 9. osa 3. küsimuses: “Mitte keegi ei mõista kohut esimese tooli üle. Sest kohtumõistja üle ei mõista kohut ei keiser, ei ükski vaimulik ega kuningad või rahvas.” Nõnda näitab paavst üles kahekordset türanniat: kaitseb oma väärusi väevõimu ja hukkamistega ning keelab ära juurdluse. See viimane tekitab isegi rohkem kahju kui mis tahes surmanuhtlus, sest õige kohtumõistmise ärakaotamisega kirikus ei ole võimalik jumalatuud dogmasid ja

jumalateenimisi kõrvaldada ning inimpõlvede jooksul läheb üleslugemata hulk hingi hukatusse.

Niisiis peaksid jumalakartlikud inimesed selliseid paavstiriigi väärusi ja türanniat silmas pidama ning esmalt mõtlema nende kõrvaleheitmisele ja haarama siis Jumala au ja hingede päästmise pärast kinni õigest õpetusest. Ja nad mõelgu ka sellele, milline kuritegu on kaasaitamine ülekohtusele karmusele vagade inimeste hukkamisel, kelle vere eest maksab Jumal kahtlemata kätte.

Ent esmajoones peaksid kiriku tähtsamad liikmed, kuningad ja maavalitsejad, kiriku eest hoolt kandma ja vaatama, et kõrvaldataks väärsused ning südametunnistus leiaks rahu, nagu Jumal kuningaid sõnaselgelt manitseb: “Nii siis kuningad, saage mõistlikuks, laske endid hoiatada, maailma kohtumõistjad!” [Ps 2:10] See tähendab, et kuningate esmane hool peab olema Jumala au esiletõstmine. Sellepärast oleks neist igati väärITU kasutada oma autoriteeti ja võimu ebajumalateenistuse ja muude ülelugematute kõlvatuste toetamiseks ja pühakute vere valamiseks.

Ja isegi kui paavst peab kirikukogusid, siis kuidas on võimalik kiriku olukorda parandada, kui paavst ei luba mitte ühtki otsust vastu võtta, mis ei käi kokku tema tahtega; kui ta ei lase mitte kellelgi arvamust avaldada peale oma pooldajate, keda ta on kohustanud hirmuäratavate kuulekusvannete ja needustega oma türanniat ning jumalakartmatust toetama, erandit tegemata isegi mitte Jumala sõna suhtes. Aga kuna kirikukogude otsused ei ole kiriku, vaid ülempreestrite otsused, siis on just kuningatel õigus ülempreestrite vabadust kärpida ning vaadata, et kirikult ei võetaks ära võimalust Jumala sõna põhjal otsuseid langetada ja korraldusi teha. Ja nii nagu ülejäänud kristlased peavad muudele paavsti eksimustele oma hinnangu andma, nii peavad nad hukka mõistma ka ülempreestri, kui ta väldib ja teeb takistusi asjade õigele uurimisele ning õigele kiriku otsusele.

Seega, isegi kui Rooma piiskopil oleks jumaliku õigusega primaat, siis, kuna ta toetab jumalatu id usutalitusi ja evangeeliumiga vastuolus olevat õpetust, ei pea talle kuulekas olema. Talle kui Antikristusele tuleb hoopis vastupanu osutada.

Paavsti väärsed on avalikud ja mitte kergekaalulised. Avalik on ka karmus, mida ta jumalakartlike inimeste vastu üles näitab. Ja kõigile on teada Jumala käsk, et me peame põgenema ebajumalateenistuse, jumalatu õpetuse ja ülekohtuse julmuse eest. Sellepärast on kõigil jumalakartlikel inimestel paavstile allumatuseks kaalukad, vältimatud ja ilmselged põhjused. Ja need vältimatud põhjused lohutavad jumalakartlikke mis tahes valesüüdistuste vastu, mida neile ärrituse, lõhede ja lahkmeele põhjustamises esitatakse.

Need aga, kes on paavstiga ühel meelel ja kaitsevad tema õpetust ning usutalitust, rüvetavad end ebajumalateenistuse ja pühadust teotavate arvamustega, saavad süüdlaseks jumalakartlike inimeste veres, keda paavst taga kiusab, kahjustavad Jumala au ja on takistuseks kiriku päästele, sest nad kinnistavad need eksimused ja muud kõlvatused kõigile järeltulevatele põlvedele.

Piiskoppide võimust ja õigusemõistmisest.

Usutunnistuses ja Apoloogias on üles loetud, mida on üldiselt öelda kirikliku võimu kohta. Evangeelium annab nimelt neile, kes kirikute eesotsas seisavad, käsu evangeeliumi õpetada, patte andeks anda, sakramente jagada ning lisaks sellele võimu õigust mõista, ja nimelt käsu heita kirikuosadusest välja need, kelle eksimused on ilmsed, ja vabastada pattudest need, kes oma elu parandavad. Ja kõigist, ka meie vastasleeri usutunnistustest selgub, et jumaliku õigusega on see meelevald ühine

kõigile, kes kirikute eesotsas seisavad, nimetatagu neid siis pastoriteks, presbüteriteks või piiskoppideks. Sellepärast õpetab ka Hieronymus sõnaselgelt, et apostellikes kirjades on kõik, kes kirikute eesotsas seisavad, piiskopid ja vanemad, ning tsiteerib kirja Titusele: “Ma jätsin su maha Kreetale seepärast, et sa seaksid vanemaid igasse linna.” [Tt 1:5] Ja ta lisab veel: “Kui keegi on laitmatu – ühenaisemees.” [Tt 1:6] Samamoodi nimetasid ka Peetrus [1Pe 5:1] ja Johannes [2Jh 1; 3Jh 1] end vanemaks. Ja Hieronymus lisab: “Aga seda, et hiljem valiti välja üks, kes oleks teistest ülem, tehti lõhede kõrvaldamise pärast, selleks et keegi neist ei lõhuks Kristuse kirikut selle enda poole tirimise läbi. Nii valisid ka Aleksandrias kogudusevanemad alates evangelist Markusest kuni piiskoppide Esdrase ja Dionysioseni alati enda keskelt ühe ning seadsid ta kõrgemale kohale ja nimetasid ta piiskopiks, samamoodi kui sõjavägi määrab endale ülemjuhataja. Diakonid valivad aga enda keskelt ühe, kelle puhul nad on teadlikud tema innukusest, ning kuulutavad ta ülemdiakoniks. Ent mida teeb piiskop lisaks ametisse seadmisele, mida kogudusevanem ei teeks?”

Niisiis õpetab Hieronymus, et piiskoppidel ja presbüteritel ehk pastoritel on erinev ametiaste inimliku autoriteedi poolest. Asi kõneleb ise enese eest, sest nende meelevald on, nagu ma ülal ütlesin, samaväärne. Kuid on üks asi, mis eristab hiljem piiskoppe ja pastoreid, ja nimelt ordinatsioon, kuna kehtestatud korra kohaselt ordineerib üks piiskop ametisse paljude kirikute sõnasulaseid. Aga kuna piiskopi ja pastori positsioon ei ole jumaliku õigusega erinev, siis on ilmselge, et ka pastori poolt oma kirikus sooritatud ordinatsioon on jumaliku õigusega kehtiv.

Seega, kui vastutavad piiskopid on evangeeliumi vaenlased või ei ole nõus ametisse seadma, jääb igale kirikule tema õigus alles. Sest kus iganes on kirik, seal on ka õigus evangeeliumi kuulutada. Seetõttu tuleb kirikutel ilmtingimata säilitada sõnasulaste kutsumise, valimise ja ametisse seadmise õigus.

Ja see õigus, mida ükski inimlik autoriteet ei saaks kirikult röövida, on antud ainuomaselt kirikule, nagu ka Paulus tunnistas kirjas efeslastele, öeldes: “Tema on läinud üles kõrgesse, ning on andnud inimestele ande.” [Ef 4:8] Ta loetleb kirikule eriomaste andide hulgas karjaseid ja õpetajaid ning lisab, et nende ülesanne, miks nad kirikule anti, on Kristuse ihu ülesehitamine [Ef 4:11j]. Seega – kus on tõeline kirik, seal peab ilmingimata olema ka õigus sõnasulaseid valida ja ametisse seada: nii nagu hädaolukorras võib ka ilmik pattudest lahti mõista ning olla teise inimese jaoks sõnasulane ja pastor, nagu Augustinus jutustab lugu kahest kristlasest laeva peal, kellest üks ristis katekumeeni ja see ristitu omakorda kuulutas esimese pattudest vabaks. See on seotud Kristuse sõnadega, mis kinnitavad, et võtmed on antud kirikule, mitte ainult teatud isikutele: “Sest kus kaks või kolm on minu nimel koos, seal olen mina nende keskel” [Mt 18:20] jne.

Viimaks kinnitavad seda ka Peetruse sõnad: teie olete “kuninglik preesterkond” [1Pt 2:9]. Need sõnad käivad tõelise kiriku kohta, kellel on kindlalt õigus sõnasulaseid valida ja ordineerida, kuna ainult temal on preestriamet. Seda tunnistas ka kiriku üldlevinud komme. Nimelt valis omal ajal rahvas pastorid ja piiskopid. Seejärel tuli selle või naaberkiriku piiskop, kes kinnitas valitu käte pealepanemise läbi ametisse, ning peale ordinatsiooni ei toimunud mingit muud ametisse kinnitamist. Hiljem lisandusid uued kiriklikud talitused, millest paljusid on kirjeldanud Dionysios. Kuid tema puhul on tegemist uuema aja väljamõeldud autoriga, kes ta iganes ka poleks, nii nagu ka Clemensi kirjutised on võltsing. Nooremad autorid on lisanud sellele veel: “Ma annan sulle meelevalda ohverdada elavate ja surnute eest.” Kuid seda ei kohta isegi Dionysiose juures.

Sellest kõigest on ilmne, et kirikule jääb alles õigus sõnasulaseid valida ja ordineerida. Sest kui piiskopid on kas hereetikud või ei soostu ordineerima, siis on

kirikud jumaliku õiguse järgi kohustatud oma pastoreid abiks võttes ise pastoreid ja sõnasulaseid ametisse seadma. Ja piiskoppide jumalatus ning türannia annab põhjust lõhedele ja lahkmeelele, sest Paulus nõuab, et need piiskopid, kes õpetavad ja kaitsevad jumalatut õpetust ja jumalatu kultustalitust, oleksid neetud [Gl 1:7jj].

Me kõnelesime ordinatsioonist, mis Hieronymuse sõnade kohaselt üksi eristas piiskoppe teistest presbüteritest. Sellepärast ei ole vaja vaielda piiskoppide ülejäänud ametiülesannete üle. Samuti ei ole vaja rääkida konfirmatsioonist või kellade pühitsemisest, mis on peaaegu et ainukesed asjad, millest piiskopid kinni peavad. Küll tuleb aga mõne sõnaga rääkida jurisdiktsioonist.

On teada, et kõigil pastoritel on üldine õigusemõistmise õigus, et heita kirikuosadusest välja avalikes kuritegudes süüdi olevad inimesed. Selle on nad aga türanlikult ainult enda õiguseks teinud ja tulutoovaks äriks muutnud. Sest teada on, et piiskoplikud ofitsiaalid, nagu neid nimetatakse, ehk ametnikud on üles näidanud talumatut omavoli ja piinanud inimesi kas ahnuse või muude himude pärast ning heitnud neid ilma korrakohase õigusemõistmiseta kirikuosadusest välja. Mis türannia see küll on, et ametnikel on linnades võim inimesi oma äranägemise järele korrakohase õigusemõistmiseta kirikuosadusest välja heita? Ja kuidas nad seda võimu on kuritarvitanud! Nimelt ei karista nad mitte tõeliste eksimuste, vaid paastuaegade või pühade ignoreerimise ja muude sellesarnaste tühiste asjade eest. Ainult abielurikkumist on nad mõnikord karistanud. Ja ka selles asjas on nad sageli piinanud süütuid ja ausaid inimesi. Aga kuna see on väga raske eksimus, siis ei tohi kindlasti mitte kedagi ilma korrakohase õigusemõistmiseta hukka mõista. Seega, kuna piiskopid on selle õigusemõistmise türanlikult enda õiguseks teinud ja seda häbitult kuritarvitanud, ei ole sellise jurisdiktsiooni pärast küll mingit vajadust piiskoppidele kuuletuda. Ja et need on õiglased põhjused, miks me ei kuuletu, siis on õige, et see

õigusemõistmine antakse jumalakartlikele pastoritele ja kantakse hoolt, et seda inimeste käitumise parandamiseks ja Jumalale auks seaduspäraselt täidetak.

Järele jääb õigusemõistmine neis küsimustes, mis kuuluvad kanoonilise õiguse kohaselt niinimetatud kirikukohtu võimualasse, ja seda iseäranis abieluküsimustes. Piiskoppidel on inimliku õigusega ka see voli, ja see ei ole sugugi alati nii olnud, nagu Justinianuse Koodeksist ning selle seaduseparandustest ilmneb, et abieluküsimuste üle otsustasid võimukandjad. Ja kui piiskopid on hoolimatud, on jumaliku õigusega kohustatud õigust mõistma ilmalikud valitsejad. Seda lubavad ka kiriku kaanonid. Seetõttu pole ka sellise õigusemõistmise pärast vaja piiskoppidele kuuletuda. Ja muid kohtuinstantsi tuleb luua ka sel põhjusel, et nad on abielu kohta koostanud lausa ebaõiglasi seadusi ja järgivad neid oma õigusemõistmises. Nimelt on ebaõiglane vaimse veresuguluse tava. Ja ebaõiglane on ka tava, mis keelab pärast lahutust süüta poole abiellumise.

Samuti on ebaõiglane ja vanemate õigustega vastuolus seadus, mis kiidab ühtemoodi heaks kõik salajased ja variabelud. Ebaõiglane on ka preestrite tsölibaadi seadus. Ja nende seadustes leidub teisigi püüniseid südametunnistusele, mida kõiki pole siin tarvis üles lugedagi.

Piisab nimetamisest, et paavstil on palju ebaõiglasi seadusi abieluküsimustes, mille pärast võimukandjad peaksid teisi kohtuinstantsi looma.

Niisiis, kuna piiskopid, kes alluvad paavstile, kaitsevad jumalatut õpetust ja jumalatuid jumalateenistusi ja ei sea ametisse jumalakartlikke õpetajaid, vaid aitavad kaasa paavsti julmustele ja võtavad lisaks sellele pastoritelt ära kohtupidamise õiguse ning toimetavad seda türanlikult ise, ja viimaks – kuna nad järgivad abieluküsimustes paljusid ebaõiglasi seadusi, siis on piisaval hulgal vältimatuid põhjusi, miks kirik ei peaks neid piiskoppidena tunnistama. Nad ise aga peaksid mäletama, et piiskoppidele

kingiti vara almuste näol kirikute ülalpidamiseks ja hüvanguks, nagu ütleb reegel: “Armuande antakse ameti täitmiseks.” Seepärast ei või nad neid rahumeeles endale võtta. Ja mõnikord varastavad nad neid veel kiriku tagant, kes vajab neid vahendeid sõnasulaste ülalpidamiseks, õpingute toetamiseks, mõnede vaeste abistamiseks ja kohtute, eriti abielukohtute asutamiseks. Sest abieluküsimustes on niivõrd suur hulk mitmesuguseid tülisid, et selleks on vaja eraldi kohut, mille asutamiseks tuleb kasutada kiriku vara. Peetrus ennustas, et tulevad jumalakartmatud piiskopid, kes kuritarvitavad kirikute almuseid priiskavaks eluks, jättes oma ameti hooletusse [2Pt 2:13,15]. Nii et need, kes kiriku tagant varastavad, teadku, et nad peavad selle kuriteo eest Jumala ees karistust kandma.

Doktorite ja jutlustajate nimekiri, kes Augsburgi usutunnistusele ja Apoloogia alla kirjutasid. 1537.

Kõige suursugusemate vürstide ja seisuste ning riikide käsul, kes evangeeliumi õpetust avalikult tunnustavad, lugesime me uuesti läbi Usutunnistuse artiklid, mis esitati keisrile Augsburgi riigipäeval, ja kõik jutlustajad, kes sellel Schmalkaldeni liidupäeval osalesid, kuulutavad Jumala armulikkusest ühel meelel, et nad usuvad ja õpetavad oma kirikutes vastavalt Usutunnistuse ja Apoloogia artiklitele. Nad kinnitavad ka oma heakskiitu artiklile paavsti primaadist ja tema võimust ning piiskoppide võimust ja õigusemõistmisest, mis esitati vürstidele siin Schmalkaldeni liidupäeval. Sellepärast annavad nad oma allkirja.

Mina, dr. Joannes Bugenhagius Pommerist, kirjutan alla Augsburgi usutunnistusele, Apoloogiale ja artiklile paavstluse kohta, mis esitati vürstidele Schmalkaldenis.

Ja mina, dr. Urbanus Rhegius, Lüneburgi hertsogkonna kirikute superintendent, annan oma allkirja.

Nicolaus Amsdorff Magdeburgist andis oma allkirja.

Georgius Spalatinus Altenburgist andis oma allkirja.

Andreas Osiander, annan oma allkirja.

Mag. Vitus Diethrich Nürnbergist annab oma allkirja.

Stephanus Agricola, õukonnavaimulik, kirjutab oma käega alla.

Joannes Draconitus Marburgist andis oma allkirja.

Chunradus Figenbotz kirjutab kõigele alla.

Martinus Bucerus.

Erhardus Schnepffius, annan oma allkirja.

Paulus Rhodius, jutlustaja Stettinis.

Gerardus Oemcken, Mindeni kirikuõpetaja.

Brixius Northanus, Soesti jutlustaja.

Simon Schneeweiss, Crailsheimi pastor.

Mina, Pomeranus, annan jälle oma allkirja magister Joannes Breneiuuse nimel, kes mind selleks volitas.

Philippus Melanthon kirjutab oma käega alla.

Antonius Corvinus kirjutab oma käega alla nii enda kui ka Fulda Adamuse nimel.

Johannes Schlachinhauffen kirjutab alla oma käega.

Georgius Heltus Forchheimist.

Michael Caelius, Mansfeldi jutlustaja.

Petrus Geltnerus, Frankfurdi kiriku jutlustaja.

Dionysius Melander andis oma allkirja.

Paulus Fagius, argentiinlane.

Wendelinus Faber, Seeburgi pastor Mansfeldis.

Conradus Öttinger Pforzheimist, Württembergi hertsog Ulrichi jutlustaja.

Bonifacius Wolfhart, Augsburgi kiriku sõnakuulutaja.

Joannes Aepinus, Hamburgi superintendent jne., kirjutas alla oma käega.

Sedasama tegi Joannes Amsterdamus Breemenist.

Joannes Fontanus, Alam-Hesseni superintendent, andis oma allkirja.

Friderichus Myeonius kirjutab alla nii enda kui ka Justus Meniuse eest.

Ambrosius Blaurerus.